

بسمه تعالی

سوال‌ها و پاسخ‌های درس دوم، فلسفه (۲)

جهان ممکنات

رشته‌ی ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی

تهیه‌کننده: محمدمهدی حاتمی

[دکتری تخصصی فلسفه]

(دبیر، دبیرستان شهدای انقلاب، ناحیه‌ی ۱، کرمانشاه)

سوال ۱: نمونه‌ی چند سوال فلسفی که علی‌رغم پیشرفت‌های علمی ثابت مانده‌است را نام ببرید.

پاسخ سوال ۱: ۱. آیا جهان متناهی است یا نامتناهی؟ ۲. این جهان همواره بوده است یا آغازی مانند ((مه‌بانگ)) دارند. ۳. هستی منحصر به طبیعت است یا عوالم دیگری هم وجود دارد؟ ۴. آیا علاوه بر موجودات جسمانی، موجودات غیرجسمانی هم هستند؟ ۵. آیا موجودات می‌توانستند نباشند؟ و...

سوال ۲: بین موضوع و محمول قضیه چند نوع رابطه‌ی منطقی برقرار است؟ با ذکر مثال این رابطه‌ها را شرح دهید؟

پاسخ سوال ۲: بین موضوع و محمول سه نوع رابطه برقرار است:

۱. رابطه‌ی وجوبی: این رابطه وقتی رخ می‌دهد که محمول برای موضوع خود، ((ضروری)) و ((واجب)) باشد. یعنی محال است که موضوع، محمول را نپذیرد. برای مثال می‌توان به دو قضیه‌ی ((عدد چهار زوج است)) یا ((مثلث سه ضلعی است)) اشاره کرد.

۲. رابطه‌ی امکانی: این رابطه وقتی رخ می‌دهد که محمول برای موضوع خود، ((ممکن)) باشد. یعنی موضوع هم می‌تواند محمول را بپذیرد هم می‌تواند آن را نپذیرد. برای مثال می‌توان به دو قضیه‌ی ((دیوار خانه‌ی ما سفید است)) یا ((صندلی کلاس سوم رشته‌ی ادبیات و علوم انسانی، سبز است)) اشاره کرد.

۳. رابطه‌ی امتناعی: این رابطه وقتی رخ می‌دهد که محمول برای موضوع خود، ((محال)) و ((ممتنع)) باشد. یعنی محال است که موضوع، محمول را بپذیرد. برای مثال می‌توان به دو قضیه‌ی ((عدد هشت فرد است)) یا ((دایره، مربع است)) اشاره کرد.

سوال ۳: مثال‌های زیر را در مطالعه کنید و با توجه به روابط منطقی سه‌گانه بین موضوع و محمول، نوع رابطه را مشخص کنید.

انسان، حیوان ناطق است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی

پاسخ: رابطه‌ی وجوبی

آبغوره، فلزی است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی امتناعی

آسمان، آبی است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی امکانی

دایره، مربع است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی امتناعی

چهار، تقسیم‌پذیر بر دو است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی وجوبی

رستم، پهلوان است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی امکانی

حافظ، شاعر است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی امکانی

سعدی، سعدی است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
 پاسخ: رابطه‌ی وجوبی

سوال ۴: اقسام رابطه‌ی یک مفهوم با محمول وجود را بنویسید و برای هر یک مثال بیاورید.

پاسخ سوال ۴: یک مفهوم می‌تواند سه رابطه‌ی ((وجوب))، ((امکان)) و ((امتناع)) را با محمول وجود داشته باشد. اگر یک مفهوم در ذات خود، به گونه‌ای باشد که وجود داشتن برایش ضروری باشد؛ می‌گوییم وجود برای آن

و جوب دارد؛ یا می‌گوییم واجب الوجود است. برای مثال این نوع از قضایا می‌توان به ((خدا موجود است)) اشاره کرد. اگر یک مفهوم به گونه‌ای باشد که نه وجود داشتن برایش ضروری است و نه وجود نداشتن؛ می‌گوییم وجود برای آن ممکن است؛ یا می‌گوییم ممکن الوجود است. برای مثال این نوع از قضایا می‌توان به ((انسان موجود است)) اشاره کرد. اگر یک مفهوم به گونه‌ای باشد که وجود داشتن برایش محال و ممتنع باشد؛ می‌گوییم وجود برای آن ممتنع است؛ یا می‌گوییم ممتنع الوجود است. برای مثال این نوع از قضایا می‌توان به ((شریک خدا، موجود است)) اشاره کرد.

سوال ۵: تفاوت ((واجب الوجود بالذات)) با ((واجب الوجود بالغیر)) را بیان کنید.

پاسخ سوال ۵: هر ماهیتی برای اینکه موجود شد، باید از حدّ تساوی نسب به وجود و عدم خارج گردد و اصطلاحاً واجب گردد. بنابراین همه‌ی اشیا‌یی که هم‌اکنون وجود دارند، واجب الوجود هستند. از میان همه‌ی این اشیا‌ء، برخی بواسطه‌ی ذات خود موجودند و برای موجود شدن نیاز به چیزی غیر از خود ندارند که به آنها واجب الوجود بالذات می‌گوییم. برخی نیز بواسطه‌ی ذات خود موجود نیستند و برای موجود شدن نیاز به چیزی غیر از خود دارند که به آنها واجب الوجود بالغیر می‌گوییم.

سوال ۵: با توجه به دو مفهوم واجب الوجود بالذات و واجب الوجود بالغیر جدول زیر را از طریق علامت تیک (✓) تکمیل کنید.

واجب الوجود بالغیر	واجب الوجود بالذات	
✓		انسان موجود
	✓	خدای متعال
✓		صندلی موجود
✓		فرشتگان الهی
✓		منظومه‌ی شمس‌ی

سوال ۶: کدام فیلسوف در جهان اسلام به تحلیل رابطه‌ی ماهیت و وجود اقدام کرد؟

الف) فارابی

ب) ابن سنا

ج) هر دو

د) هیچکدام

پاسخ سوال ۶: گزینه ی ج، فارابی و ابن سینا

پایان درس دوم